

BOROVO GOSTÜVANJE V SAKALOVCIH V SLOVENSKEM PORABJU

Strokovna ekskurzija Slovenskega etnološkega društva 2. marca 2019

Slovensko etnološko društvo je letos marca pripravilo strokovno ekskurzijo na borovo gostüvanje v Sakalovcih v slovenskem Porabju. Udeleženci smo bili veseli priloznosti, da smo, nekateri med nami prvič, drugi pa ponovno, prisostvovali tej zanimivi šegi, ki je nikoli ne moreš do konca spoznati. V Porabju je še posebej zanimiva tudi zato, ker je najpomembnejša šega domačinov, porabskih Slovencev, vidni izraz njihove kulturne identitete, izvajajo in veselijo pa se je skupaj s pripadniki večinskega naroda in z drugimi prebivalci in obiskovalci. Leta 2015 je bilo porabsko borovo gostüvanje vpisano v Register nesnovne kulturne dediščine na Madžarskem.

Letošnje že 26. borovo gostüvanje v Porabju so v Sakalovcih pripravili četrtič (prvič leta 1972). Organizirali so ga Državna slovenska samouprava, Lokalna samouprava Sakalovci, Slovenska narodnostna samouprava Sakalovci, civilne organizacije v Sakalovcih in Društvo porabskih slovenskih upokojencev, sodelovali pa so domala vsi Sakalovčani in tudi številni vaščani iz drugih porabskih vasi; pred cerkvijo so postavili oder, izdelali papirne rože in nabrali zelenje za okras bora, vozov in odra. Pecivo so napekle tudi vaščanke iz drugih vasi. Marijana Sukič je zapisala: »Za tau 'velko priliko' je mala ves rejsan vküprijala, pomago je vsakši, steri je volau, frajt pa možnost emo ...« (Sukič 2019: 2). Za muziko in ples so poskrbeli Pihalna godba iz Monoštra, Vokalno-inštrumentalna skupina Neman časa iz Rogašovcev, Vinski bratje iz Gederovcev, skupina Što ma čas iz raznih krajev z Goričkega, ki jih vodi harmonikar Stanko Črnko, in Folklorna skupina Zveze Slovencev na Madžarskem iz Sakalovcev (veliko njihovih mlajših članov je vleklo bor) s harmonikarjem Borisom Velnerjem iz Vučje Gomile. Zvečer pa je na gostüvanju pod šotorom za ples igral ansambel Ekart.

Etnologinja Marija Kozar Mukič, raziskovalka in dobra poznavalka Porabja, je tudi letos sodelovala pri strokovni pripravi in izvedbi borovega gostüvanja, prav tako pa je pomagala pri pripravi naše ekskurzije. V vabilu je napisala:

Porabsko borovo gostüvanje se razlikuje od madžarskega in avstrijskega v tem, da govorijo udeleženci v slovenskem in madžarskem jeziku. Tudi danes ga prirejajo le takrat, če se v predpustnem času oz. do pusta ni v domačem kraju nihče poročil. Šega ne ohranja le jezika, pomembno vlogo ima tudi pri krepitevi identitete in spodbujanju mladine k poročanju in ustvarjanju družine. Potek borovega gostüvanja:

- Izprosijo, zasnebijo ženina.
- Izprosijo, zasnebijo nevesto.
- Posekajo simbolični bor.
- Sodelujoči se razvrstijo na svoja določena mesta.
- Župan razloži, kakšen namen ima borovo gostüvanje.
- Občinski sluga (mali lapec) prvič oznani zaroko (vöozava).
- Drugi in družice (družbange in svabice) začnejo vleči bor, na katerem sedita nevesta in ženin. Ob njiju korakajo svatje (starši in priče). Za njimi se peljejo na kočiji: župan, občinski sluga, notar in duhovnik. Med potjo zabavajo svate in goste gostüvanja pustni našemljenci.
- Občinski sluga drugič oznani zaroko.
- Čarovnice zakurijo kres, da bi odgnale zle duhove in zimo.
- Občinski sluga tretjič oznani zaroko. Zaročenca se lahko poročita.
- Govor župana fantom in dekletom, ki se niso poročili za časa letošnjega pusta.
- Duhovnik in notar poročita mladi par.
- Dražba bora.
- Zvač v slovenščini in madžarsčini povabi vsakega na ženitovanjsko gostijo (gostüvanje).
- Sežgejo vrh bora. Dekle je postalo žena. Odganjajo tudi zimo.
- Gostüvanje se začne s plesom svatov. (Marija Kozar Mukič 2019)

O borovem gostüvanju obstaja obsežna literatura, na Madžarskem objavljena v slovenskem in madžarskem jeziku (Eperjessy 1999a; 1999b), v Sloveniji pa je njeno porabsko inačico doslej najboljše in poglobljeno, z mnogimi značilnimi podrobnostmi, predstavil Iztok Ilich v članku o borovem gostüvanju v slovenskem Porabju (Ilich 2016). Na Gornjem Seniku, kjer ga je spremljal 1. marca 2014, in v Verici-Ritkarovcih, kjer ga je spremljal 6. februarja 2016, se je pogovarjal z udeleženci, nato pa tudi z Marijo Kozar Mukič, glavno informatorko. Njegov članek je pomemben prispevek k poznavanju te šege in tudi podlaga za njeno primerjavo med različnimi kraji, pokrajinami in obdobji. Kdor je pred ekskurzijo prebral ta članek in v njem navedeno literaturo, je gotovo bolje kot drugi razumel dogajanje v Sakalovcih; borovo gostüvanje pa je polno tudi nepredvidljive improvizacije, ki ga dela tako očarljivega in izvirnega.

* Mojca Ravnik, dr. etnologije, Celjska ulica 29a, 1000 Ljubljana; mojcara@zrc-sazu.si.

Drugi in družice v povorki (foto: Zora Slivnik, 2. 3. 2019).

Na prizorišče v Sakalovcih smo prispeli ob 13. uri, ko se je vse začejalo. Na cesti pri križu pred vasjo je ležal 27 metrov dolg bor, okrašen s pisanimi trakovi, papirnatimi rožami in ovit v bršljan. Izvedeli smo, da so ga ponoči stražili, da bi jim kdo iz sosednje vasi ne požagal vrha, kar bi bila za vas velika sramota. Pred vaškim kulturnim domom pa se je že zbrala množica *gostüvančarov*, moških, žensk, mladine in otrok. Sprevod z muziko na čelu se je nato napotil iz vasi. Najprej so šli na dom zasnuti ženina, prvi je iz hiše stopil nepravi, ki so ga odklonili, potem pa pravi. Nato so šli zasnuti še nevesto, in tudi ta se je, lepa in mlada, pojavila šele po odklonitvi nekaj starih in grdih. Med potjo se je večkrat oglasilo petje, muzikanti pa so veselo vzdusje še podkrepili. Sprevod se je ustavil pri boru. Policaj, inženir in drvar so nato v gozdu simbolično posekali manjšo smreko, sledil je govor župana, ki je povedal, da morajo mladi vleči bor zato, ker se niso ženili. Bor, na katerem sta sedela nevesta in ženin in ga je vleklo 22 parov drugov in družic, je bil gotovo najlepši in tudi simbolno najmočnejši del spreveda. Med vračanjem v vas so se v sprevodu vsi razživeli, z vozov so stregli hrano in pijačo, ženske so ponujale krofe, pogače in vsakovrstno pecivo, muzikanti so igrali, folklorna skupina je plesala. Sprevod se je končal v vasi, na trgu pred cerkvijo, kjer so se vsi zgrnili okrog odra, prizorišča zaroke in poroke. Sledila je dražba bora, sežig borovega vrha in kres čarovnic, nato pa se je gostüvanje z gostijo, muziko in s plesom nadaljevalo do jutranjih ur.

Na celotnem borovem gostüvanju je bilo mogoče videti in občutiti, kako se domačini, tako izvajalci kot spremljevalci, vživijo vanj. Medtem ko obiskovalci od drugod komaj sledijo in dojemajo pomene mnogih likov in skupinskih prizorov, se domačini z vsem počutijo neposredno povezani in se v dogajanje tudi vključujejo. Čeprav se ponuja obilo možnosti za sproščeno improvizacijo, pa prevladujejo liki in prizori, ubrani s tradicionalnim scenarijem poroke z borom in slavljenjem ljubezni, poroke, naraščaja in veselja do življenja. V množici likov je bilo opaziti tudi nekaj maškar,

Nevesta in ženin se peljeta na boru na poroko (foto: Zora Slivnik, 2. 3. 2019).

ki očitno ne sodijo med gostüvanjske like. Tudi Marijana Sukič, avtorica članka v *Porabju*, je kritično zapisala, da so se v sprevodu poleg tradicionalnih likov znašli tudi taki, ki ne sodijo na gostüvanje, kot npr. Pika Nogavička ali trije kralji (Sukič 2019: 2). Vendar tega ni bilo toliko, da bi zmotilo prepričljivo podobo celote, ki nikoli ni bila maškarada. Boris Kuhar, prvi raziskovalec te šege pri nas, je šego opredelil kot »pustni običaj, pri katerem sodeluje največ ljudi, hkrati je to naša najbolj množična in še živa oblika pustne igre« in kot »posebno varianto starega obredja vlečenja ploha ali drevesa, ki jo poznamo iz vse Evrope« (Kuhar 1964: 133, 144). To se je tudi v Sakalovcih v celoti potrdilo. Vendar pa ima borovo gostüvanje v slovenskem Porabju tudi mnoge posebnosti, predvsem to, da se v njem ob stari slovenski tradiciji povezujejo porabski Slovenci in Madžari vseh generacij. Pestra mešanica porabskega narečja in madžarščine, tudi prekmurskega narečja muzikantov in obiskovalcev z bližnjega Goriškega, njihovih pesmi in melodij je prepletala celotno dogajanje, najmočnejše pa je prišla do izraza v zaključnih prizorih na odru. Poslušalci so pozorno sledili govorom ob zaroki in poroki v obeh

Poroka bo na trgu pred cerkvijo (foto: Mojca Ravnik, 2. 3. 2019).

Dva duhovnika poročita mladi par, eden v madžarščini, drugi v slovenščini (foto: Mojca Ravnik, 2. 3. 2019).

jezikih, pri čemer je del poslušalcev pozorneje prisluhnil slovenščini, drugi del oziroma večina (saj madžarsko razumejo vsi) madžarščini, vsi pa so se izvrstno zabavali. Naj ob koncu navedem še misel Marijane Sukič: »Tak dolgo, dokeč se eške najdejo vesnice (skupnosti, op. a.) pa lidgé v našoj slovenskoj krajini, ka pripravijo takšno borovo gostüvanje, na stero pride več kak 1500 lidi, se ta šega ohrani. Pa naj tak bau, vej je pa tau naša kulturna erbija, na stero moramo skrb meti« (Sukič 2019: 3).

Vse to kar samo po sebi kliče po etnološki raziskavi, ki bi osvetlila dogodek in ga poskusila razumeti v kontekstu današnjega načina življenja v Porabju. Ali ne bi bilo zanimivo malo več vedeti in razumeti, kdo so vsi ti ljudje, ki spravijo skupaj tako bogat, velik dogodek, kje so se rodili, kje živijo, kateri jezik govorijo sami in njihove družine, kakšen pomen je imelo borovo gostüvanje v njihovih družinah v preteklosti in kakšno ima danes, kakšno vlogo so imeli na gostüvanju in kako so se pripravljali nanjo, koliko gostüvanj so že doživeli, kakšne poklice opravljajo ...?

Vsem, ki bi radi vedeli več, priporočam tudi ogled lepe reportaže o borovem gostüvanju v Sakalovcih v oddaji Madžarske televizije 'Slovenski utrinki' 28. marca 2019 (Spletni vir 1). V prihodnosti pa bi bilo zanimivo pripraviti mednarodni posvet, na katerem bi primerjali pustno šego borovega gostüvanja in sorodno šego vlačjenja ploha na drugih območjih slovenskega kulturnega prostora in v širšem alpsko-jadranskem prostoru.

Literatura

EPERJESSY, Ernő: Borovo gostüvanje pri porabskih Slovencih. *Etnologija Slovencev na Madžarskem* 2, 1999a, 9–76.

EPERJESSY, Ernő: Rönkhúzás a Rába menti szlovéneknél. *Etnologija Slovencev na Madžarskem* 2, 1999b, 77–128.

ILICH, Iztok: Borovo gostüvanje v slovenskem Porabju. *Glasnik SED* 56/1–2, 2016, 163–173.

KUHAR, Boris: Borovo gostüvanje: Ob spremembah, ki jih prinaša čas. *Slovenski etnograf XVI–XVII* (1963–1964), 1964, 133–148.

SUKIČ, Marijana: »... Na našo veselje, njim pa na največjo pogübelnost.« *Porabje* XXIX (10), 2019, 1–3.

Viri:

KOZAR MUKIČ, Marija: Borovo gostüvanje v Porabju: Opis na vabilu Slovenskega etnološkega društva na strokovno ekskurzijo Borovo gostüvanje v Sakalovcih v Porabju, 2. 3. 2019.

Spletni viri

Spletni vir 1: Slovenski utrinki. Madžarska TV, 28. 3. 2019; <https://4d.rtv.slo.si/arhiv/slovenski-utrinki-oddaja-madzarske-tv/174605046>, 10. 6. 2019.